

Mainstream upplöst?

Den västernorrländska konstgeografin skiljer ut sig markant från övriga norrlandsregioner. Här saknas det geografiska centrum som till exempel gör Luleå, Umeå, Östersund och Gävle till naturliga skärningspunkter i respektive län. Istället fördelas tyngdpunkterna i Västernorrland till de tre kuststäderna Örnsköldsvik, Härnösand och Sundsvall. Är detta då något att bekymra sig över eller ska man se utspriddheten som en unik möjlighet, en tillgång där kanske mångfalden och de olika förutsättningarna kan skapa en intressant motpol till konventionen centrum?

Trots allt tal om decentralisering, regionalisering och globalisering så sitter gamla mönster fortfarande uppe som förfallna tapeter. Det är bekvämt att hålla fast vid sedan länge befästa strukturer, som att där ekonomiska och mediala koncentrationer uppstår där följer också kulturella koncentrationer och tolkningsföreträderna. Detta är inget konstigt, där människorna samlas - som i större befolkningscentra - där uppstår också urbanitetens pyramider, av makt, hierarkier, konkurrens. Men just detta förhållande, som man kan säga är modernitetens ansikte, är det som mest kritiserats och diskuterats de senaste decennierna. Man har lyft fram det perifera som ett alternativ, och kopplat det till det globala perspektivet, där platsen för händelsen, oavsett om den ligger nära huvudstråken eller långt bortom, har lika stort värde och lika stora möjligheter till betydelsefullt kreativt skapande.

Naturligtvis är det inte minst den snabba utvecklingen inom informationsteknologin som lyft fram detta mobila eller mångrostade, polymorfa perspektiv. Men fortfarande ses det som mera intressant att tankemässigt diskutera de nya möjligheterna än att konkreta projekt igångsättes. Man kan säga att centrum gärna pratar om periferin så länge det inte utgör något hot mot centrum. Ett sätt att komma bort från denna polarisering vore att i en "perifer" region skapa flera mindre centrum, som var och en bär på starka men sinsemellan olika verksamheter. Regionen skulle i sin tur knyta ihop dessa mindre centra, genom samarbetsprojekt, genom information och kommunikation, genom strukturella stödåtgärder och nationella-internationella kontakter och utbyten. Detta skulle kunna uppstå i ett län som Västernorrland, och länet skulle bli ett slags pilotprojekt som ett första utspritt konstcentrum. På sätt och vis har länet redan denna karaktär med kollektivverkstäderna i Örnsköldsvik och Härnösand, med Box Kraftverk i Kramfors och Kulturmagasinet i Sundsvall, för att ta några exempel.

Så som konstbilden ser ut idag, med allt ihärdigare närmanden till gränsområden som design, film och media, arkitektur och landskapsplanering, blir det allt svårare att samla allt på en plats eller bygga upp traditionella konstcentra (om nu centrum betyder nav eller sammanstrålning av flertalet förgreningar). Istället måste konstbildens konstitution och process brytas upp i flera delar och utifrån flera olika intressen utlokaliseras på flera olika platser. Alla som på det ena eller andra sättet arbetar med konsten som fråga eller komplikation vet hur inspirerande eller fruktbart ett överraskande perspektiv kan vara, och den "nya" regionen - den "perifera" lokala platsen är det fundament som eller "basområde" som bäst kan förankra sådana perspektiv. Som jag ser det finns det inga andra alternativ till en framåtsyftande kulturpolitik på konstens område. I Sverige har vi Stockholm, Göteborg, Malmö som de tre tunga och etablerade huvudorterna. En motvikt till denna på många sätt konserverande koncentration skulle kunna vara flersiktighet, utspriddhet, mobilitet och ständigt växlande utgångspunkter. Regionen som platsen för konstverket.

På Bildmuseet i Umeå pågår under våren utställningen "Platsens Politik", där teorier om platsens och geografins strukturer och betydelsemönster behandlas. "Platsernas och regionernas återkomst är en återspeglning av att beslutsterritorierna sällan sammanfaller med aktivitetens och innebördens rumsliga förtätning. Platsens politik är därför inte bara ett uttryck för en demokratisk önskan: att varje ort och samhälle förtjänar uppmärksamhet. Formuleringen vittnar också om en blind fläck i beslutsordningen: att verksamhet och intensitet äger rum i geografiska kontexter som saknar formaliserade territorier" skriver Sverker Sörlin i utställningskatalogen. En av konstnärerna i utställningen är Margareta

Klingberg som delar sitt boende mellan Stockholm och Junsele. Hennes skildringar i foto av de utländska bärplockarna i långsträckta, mellannorrländska skogar är förutom en bild av en problematisk ekonomisk-politisk verklighet också en illustration till de svindlande möjligheter som perspektivomkastningen av rummet och platsen innefattar. Bärplockarna skulle lika gärna kunna vara performancekonstnärer från asiatiska kulturer utforskande den lokala-universella dimensionen. En sådan infallsvinkel skulle kunna leda till visioner av paradoxala konstnärliga projekt, där till exempel platsen övertar konstnären-subjektets roll.

Varför länet Västernorrland saknar ett etablerat centrum beror kanske på att det finns alltför många unika och "individuella" platser utkastat runtom i geografin. Platser som med problem som utflyttning och arbetslöshet fått karaktärer av EU-projekt, platser som har fråntagits sitt naturliga lokala perspektiv till det interregionala. De perifera platserna blir experimentella laboratorier, men man vet egentligen inte för vad. Men det finns också konkret syftande planer på sina håll. Ett sådant som man bara kan ana dimensionerna för är det s.k. Nätterlundska miljonprojektet i Örnsköldsviks kommun. Sällan har väl en utkantsregion haft så mycket medel att röra sig med just för ändamålet "konst och skulptur". Här finns ett förutbestämt avskilt geografiskt område i södra kommundelen som bara väntar på att bli uppfyllt av radikala visioner om den utvidgade platsen som konstverk och som experimentell provyta.

I en tid när det informationsteknologiska, "digitala", landskapet lägger sig som en transparent hinna över det verkliga naturlandskapet (särskilt tydligt i glesbygdstrakter) kommer det senare kanske få en ny konstnärligt verksam dimension. Det "tömda" landskapet kan fyllas med nya innebörder, bli ett nytt dokument att skriva. I Västernorrland finns en handfull utspridda platser med relativt välförsedda konstnärliga förtecken. Samtidigt som traditionella verktyg som måleri, skulptur och grafik har sina egna forum så tillkommer den konstnärliga undersökningen, som installation, som performance, som dokumentation, som händelse. Konstbegreppet kommer att utvidgas när den tröga buldeg som heter verklighet blir alltmer viktig och verklig (!) - i förhållande till medias akuta och ofta endimensionella verklighetsbild. Motstridigheter, komplexitet, paradigmskiftet, fragmentarisering och helhetssträvan är några av 2000-talets nyskrivna idiomer som letar sig fram inte bara över Högakusten-bron. I konstens väsen ligger förborgat viljan att bryta ny mark, att leta andra vägar. Det är svårt att tänka sig en mer jungfrulig region än den västernorrländska för sådana ambitioner.

Text och foto: Jan K Persson. Bilder från performance "Bröd" av Annikka Arvidsson, Mälardalen 2001.